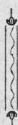

ZORA.

Časopis za zabavo in poduk.

Izhaja
dvakrat na mesec, i. in 15.
dne na celi poli.

Stoji po pošti za celo leto
4 gld. za pol leta 2 gld. — Za
dijake in učitelje celoletno
2 gld. 50 kr.

Franciška z Rimini.

Žalostna igra v petih dejanjih.

Spisal Silvio Pellico.

(Dalje.)

Peti nastop.

Gvido, Franciška i prejšnja.

Franč. (*predno izide*) Zgrabila za orožje sta, moj oče! —

Gvido. (*zadržuje hči, pa stopi med brata*)

Mirujta, stojta, brata pobesnela! —

Pavel. Kar dražje bilo mi je od življenja,

Uzel si mi — ne hajem več — ubij me! —

Franč. Prelijta moja krv — le jaz sem kriva.

Gvido. O hči! —

Lančot. Navzočnost sveta sivega

Očeta, zlobna — brani te pogube! —

Pri njemu stoj, okleni se ga tesno,

Gorjé ti, ako vmakneš se od njega! —

Pozabil bom, da knežje si krvi, —

Da v knežjej sobi tekla ti je zibelj!

In huje nego s sužnjo s tabo bom

Ravnál! — Ljubezen tvoja je sramotna,

Od sužnje sramotnejša žena je

Nezvesta, — znorel bi o tej besedi —

Toljkánj sem ljubil te i tako žarno,

Pa ti prezirala si me — zavrgla —
 Ponosno mi je srce — dobro znaš —
 Strašno ponosno — Razžaljenja so,
 Katerih nikdar odpustit' ne morem,
 To čast mi ne dopušča — čast! kaj pravim,
 Je-li ti znano to ime? —

Gvido. Oh nehaj! —

Lančot. Razumem dobro glas časti vsezmožni,
 Dokler zapôveduje mi ta glas,
 Ne čujem več inacega glasú
 Pa sučem meč — naj pade kamor koli! —

Franč. Ne dajte, oče, da me on ubije,
 Oh oče ljubi, vi me umorite! —

Lančot. Al blaznim? — Al se niste zgrozili?
 Uh Gvido, ko tud meni las osivi,
 I ko v preteklost bodem se ozéral,
 I hladnokrvno gledal na nekdanje
 Pregrešne, zmote i kreposti blažne,
 Tedaj na novo ves moj gnjev obupni
 Vsplamtel mi bode v prsih — ko spominjal
 Soproge bom se ljubljene; al' oh, nezveste! —
 Zaklinjal smrt bom, naj me pokosi,
 I v grob z menoj zakoplje moje tuge, —
 Al treba mi ni tega več želeti:

Na groba rob me danes je pahnila —
 Bezbožnica! — Raduje se, ko misli,
 Na grob moj rani — večja bo jej radost,
 Da potepta ga enkrat — z njo še drugi . . .

Franč. Daj moč mi, Bože, da mu dam odgovor:
 Kaj jaz da gluha sem na glas poštenja?
 Zaljubila sem bila v Pavla se —
 Ljubezen ta pa bila ni sramotna.
 Najbolji knez italski, hraber vitez,
 To bil je meni, drugo ne! Častili
 Vsi knezi so ga in vsi narodi —
 Nevesta ti še nisem bila — Bog moj!
 Pravična tvoja je razkačenost,
 Izbrisati iz srca nisem mogla
 Nikdar, nikoli prve te ljubezni —
 Pa silila sem se, da jo izbrišem!
 Stopila v grob bilá bi s to skrivnostjo,

- Ko Pavel ne bi prišel bil na dom,
Prisegam ti!
- Pavel. Uboga, jadna žena!
- Franč. Oprosti samo njemu! — Ne zató,
Ker moj ljubimec je — ker ti je brat,
Odpusti mu! —
- Lančot. Za Pavla torej prosiš? —
Hudobneža lokáva, skup tedaj
Bežati mislita iz teh zidóv
Pa združiti se — to želita? —
Obetal ti je morda, da očetu
Odpelje te
- Pavel. O tako misli zlobnež —
- Lančot. Jaz zlobnež? Da, od tukaj pojde
Bezsramna — nikdar tebe več ne ogleda!
Obdajte straže — zgrábite koj tega —
Ne dajte mu nikakor iz poslopja! —
- Pavel. Krivice tolike v očinskej hiši
Nikakor ne trpim — (*postavi se v bran*)
- Lančot. Gospod sem tvoj,
Kaj puntaš se? — Izroči meč mi koj! —
- Pavel. (*nadvladan od straž*) Ti, brat, ti silom jemlješ mi orožje?! —
Kakó si se spreménil!! —
- Franč. Milost! Pavel! —
- Pavel. Frančiška . . .
- Lančot. O soproga! —
- Gvido. Hodi z mano,
Odtegni se razkačenemu možu! —
(Konec četrtega dejanja.)

~~~~~

Peto dejanje.

(*V dvorani sveti svetilnica.*)

Prvi nastop.

Frančiška i Gvido.

- Franč. Al ste mu potolažili tegoto? —
- Gvido. (*prišed iz Lančotove spalnice.*)
Vgledav me plaho skoči iz postelje,
Ter vsklikne: „Bog premilostni, napočil
„Nezgode prevelike dan je strašni:

- „Ločiti od Frančiške imam se! —
 Kar prej sem bil odločil, oporekam,
 „Brez nje živeti, oh, mi ni mogoče!“ —
 In iz oči rosé mu britke srage.
 Sedaj iménovaje te — preklinja —
 Sedaj ljubezni poln — te obžaluje!
 Ovivši roci tesno okol njega
 Objemljem dolgo ga i plakam z njim,
 Pustivši prosto mu, da se razjoka!
 Utěšim zadnjič ga z besedo rahlo —
 Prepričam ga, da bilo bi najbolje,
 Da ti odideš ter ga več ne vidiš!
- Franč. Nikár ne oče, če ga dnes ne vidim,
 Nikoli več ne bom ga videla —
 Zeló srdí se na-me in mrzi me,
 Pa vendar predno grem — rada bi znala,
 Da mi odpustil je! —
- Gvido. Utěši se,
 Odpustil ti je — in obetal tudi
 Odpustiti je Pavlu! —
- Franč. O veselje! —
 Pa v svetem hipu tem — o prosim vas,
 Nikar ne imenujte onega,
 Ki zábiti ga moram in — želim!
 Ljubezni té že ugasuje plam —
 Krepost zgubljena vrača se in kės —
 In pa spomin na zvestega možá,
 Ki dali ste ga meni, oče mili,
 In ktereга ljubiti nisem — znala! —
 Še enkrat z njim bi rada govorila,
 Nikarte, oče, ne jezite se,
 To milost izprosíte mi od njega.
 Pokažem mu, da bridko žal mi je
 Pretekle nezahvalnosti. Pred njim
 Klečé poprosim, naj me ne prezira;
 Recite mu, da, če ga več ne vidim,
 Ne upam odpuščenja ni od Boga! —
- Gvido. Po sili hočes? — Sim ti ga pripeljem! (*odide.*)

Drugi nastop.

Frančiška.

Franč. Na večni čas tedaj zapuščam te
 O Rimini premili. — Z Bogom mesto
 Osode polno — z Bogom tudi ti
 Zidovje tuge polno, vendar drago —
 Zibeljka ljubljena mi drazih — bratov!
 Kaj pravim? — Za hišo ono, večni Bože,
 Pošiljam kvišku ti poslednje molbe —
 Če tudi kriva sem, o ne preziraj,
 O ne preziraj Bože prošenj mojih! —
 Ničesa sebi ne želim — za brata —
 O Bože večni — srčno prosim te,
 Vsegamogočna roka tvoja naj
 Počiva njima blažno nad glavo! —
 A koga vidim?

(Konec prih.)

Paganini.

Crtica iz njegovega življenja.

J. Pajk.

Bilo je leta 18**, ko v Ferrari pred neko gostilno postoji kočija, ki je kakor z vihrom prihrupela. Jedva se ustavijo konji, ko skoči iz kočije kakti besen neki „dolgopeti“ Anglež ter bliskoma popade strežaja, prihitvešega na voza znani ropot k vratom, ter va-nj zakriči „Ali je šče tukaj? Ali ga šče dojdem?“ — Strežaj, kteremu je bilo, kakor da bi v sneh z neba padal, ves zapanjen vpraša: „Kdo? koga? kaj hočete?“ Pa Angličan nadaljuje hlastno in upije: „No, povejte no! Ali je šče tukaj v Ferrari? Ali morda celó gode nocoj?“ — Stoprv tolsta ženščina, koja se je za svojim suhim možem Angličanom iz kočije izdevala, razjasni strežaju, da je o Paganini-ji vprašanje, ali šče biva v Ferrari; na kar strežaj odvrne: „Da! da! signora, zdaj vse razumem; da! vse v Ferrari je užé po konci zavoljo njega!“

Potolažen kakor mali otrok, kedar zaželeno igračo dobođe, vrže Anglež kočijašu, ker ga je tako brzo vozil, in strežaju, ker mu je takó po godu odgovoril, obili dar, i koraka pomirjen, razveseljen in sam seboj zadovoljen s tolsto svojo soprogo črez stopnjice v namenjeno sobo. Prišedša tja strogo naročita strežaju, naj jima gotovo dva sedeža v gledišči priskrbi, naj stojita kar hočeta, in naj se to brž brž izvrši. —

On čas je bil goslar Paganini v največem svojem cvetu, takó rekoč „in flore“, in jega slišati in občudovati bilo je močno „en vogue“. Kajti ne samo kot umetnik, nego posebno tudi način jegovega življenja bil je čudovat in zanimiv. Mož je navadno tičal v kakovem obskurnem kotičku svetá, stikal se najraje po vaséh in selih, bival večidel med prostaki; ali kakor bi trenol, prikazal se je, kedar se mu je zljubilo, zdaj tu, zdaj tam po večih mestih, napovedal koncert, eden, dva, ali večasih užé po prvem ubežal ter zopet kam izginol kot kafra. Kedar je koncert napovedal, vreli in biteli so domačini in tuji iz bližine in daljine goslušat ga, in takó sta tudi angležka soproga iz daljnega Livorna v Ferraro prisopla, občudovat nepresežnega majstora na goslih.

Uže sedita Angličan z Angličanko v enej prvih vrst klopij v gledišči, kjer ima Paganini nastopiti in gósti. Paganini je imel navado, kakor tudi drugi virtuozí, da je, predno je sam nastopal, kakega umetnika ali kako umetnico pred seboj kot avant-gardo na oder pošilal. Včasih se je prvič poskušal kakov novi tenorist, večasih kakov igralec v glasovir, kterikrat je tudi kakova plesalka ali pa pevkinja svójo srečo prvokrat skušala. Ali takovi nastopi Paganini-jevih prednikov bili so prava mučeniška poslanstva; kajti občinstvo je malo maralo za te umetniške prvince in je edino hotelo Paganinija videti in slišati. Zató je vsaki kmalu moral z odra zbežati in za kulise retirirati, ako nij hotel psovkam in trpinčenju se izpostavljati.

Tako se je godilo tudi oni večer; plesalka, jedva nastopivša, morala je pred krikom in žvižgom nestrpečega občinstva z odra pobegnóti.

Sedaj se prikaže Paganinija senčnata čarovniška osobnost, dolga suha in vela podoba moža, — ali drugače, nego je občinstvo o njem slišalo ali ga užé poznávalo. Drugekrati je počasu lazil izza kulis, kakti tat, ki se okoli oglja vije, pohabljen, plaho gledajoč; nocej pak — o čudo in smeh! — mož je prišantal in prikinkal ter se vije naprej kot konj, ki ima kopito krivo podkovano. Kajti si je bil bore-mojster na pešpctovanji iz Livorna nogo na žreblji nabodel in je siloma šantaval na oder, kar pa je v hudobnem občinstvu neizrekljivi, uprav homerični smeh proizvodilo. Pri tem se je mož šče takó kiselo in čemerno, zraven pa šče klavrno in bojzljivo držal in nosil, da se je smeh od časa do časa le povikševal in jedva polegel.

(Konec prih.)

Blaženka.

Novela.

(Dalje.)

Druzega dne rano v jutru stopa mladenec, zavrt v širok plašč, ki ga je zakrival do pod oči, brzih i urnih korakov v cerkev sv. Petra.

Bilo je temno, oblačno, turbno jutro meseca listopada. Ulice polne zmečkanega blata, prazne ljudi; eno uro že kaplja oni pohlevni tih dež, vsled kterega nam udje drevene, srce otrpne i misli preminejo.

Mladeneč stopi v cerkev i nevidoma stisne se v temen kotiček stare i zapuščene kapelice. Kakova ubožna ženica, kakov reven starček prihaja i odhaja mimo njega gredé.

Toda niti šepet njihovih molitev, niti ropot šumečih stopinj, niti vrsteče se molitve sv. maš, ki so se ravno opravljale, vse to ni moglo probuditi mladenča iz globokega zamišljenja, v ktero je bil vidoma vtopljen. A vendar ni molil . . . .

Ko je pretekla ura — pridrdià nekoliko kočij ter ostanejo pred cerkvenimi dvermi. Ko začuje mladenec rožljanje kočij i bližajoče se stopinje tropice ljudi, vzbudi se iz svoje zamišljenosti; naglo povzdigne glavo i ozre se okrog. — Bili so svatje in zaračenca, ki sta prišla prosit Boga blagoslova svoji ljubezni. —

Mladeneč se zopet zamisli — skrije se znova globoko v cerkvi za steber i zagrne se popolnoma v plašč, glavo ima naslonjeno na oltar. Med tem se prične obred poročenja. —

Slišal je prašati, slišal pritrdjevati slovesno zavezo.

Čul je besede mašnikove, ko je blagoslavljal dve duši i dve osobi, kateri bi imeli biti po tem dnevu eno samo srce, eno samo življenje.

Čul je, kako je duhoven, opravljaje sveto daritev, obrnil se od oltarja, da bi njima vtisnil v spomin z resnobno besedo neprelomljive dolžnosti, ki bodo odslej vezale do smrti una dva katera sedaj klečita pred njegovimi nogami — pred nogami Božjimi! —

Opravilo sv. sakramenta je pri kraji. Mlada poročenca gresta iz cerkve. Sorodniki, prijatelji, i ostali svatje ju obdajajo — mlada soproga podá bojazljivo soprogu roko. Komaj je storila nekoliko korakov, — kar zažene tako oster, tako bridek krik, da presune srce vsem navzočnim. Vsaki ud se jej stresne, lice pobledi ko smrt, — omahuje i — zvrne se znak na tla! . .

Ženin neizrečeno prestrašen vjame v naročje umirajočo soprogo. Palo jej je raz glave nevestino naličje i cvetični venec, lasje se jej razpletó i vsujejo črez blede obličje — videti je kako mrtva. Le zobje jej klepečejo, ustne treso in videti je, kakor bi izrekala besede polne smrtnih težav i bolečin. —

Sred splošne splošne zmešnjave navzočnih prenesó Blaženka na voz. —

Neznani mladeneč stoji tam tik cerkvenih vrat. Po konci, nepremakljivo kakor mramorni kip, roki sklenjeni na prsi, sloni ob stebru pri cerkvenem vhodu. Služabniki pritekó. Osupnjeno spremstvo gre mimo njega. Videl je nesti ven nesrečno ženo, oblečeno v bela vezena tenka oblačila, in videl, kako pod lahno dragoceno skoraj prozorno tančico trepeče. Onda se jej približa in milosrčno i špostljivo ogrne jej rahli životek i noge svojim plaščem. — Pri tem uderó se mu obile solzn niz lic i roke mu trepečejo. — Pa preden se gdo nasočlh sprevidi tega milosrčnega dela, obrne se in zgine v hipu (hipoma).

* * *

Strah i groza, ki je prešinila roditelje ubožne Blaženke, ko so jo v tako milovanjavrednem stanu po poroki sprejeli, morebiti si jo morete misliti — popisati se ne dá. —

Prešla je ura — in mlada nevesta še ni dala od sebe znamenja, da živi. Vsi krog nje bili so prestrašeni i zmedeni: plakali so i v tej zmešnjavi pošilja ta po zdravnika, drugi leta i teka sem ter tje, drugi zopet sili i naganja družega, ali, nihče ne ve kaj storiti (početi).

Ko pride zdravnik, probudi se Blaženka kakor iz mrtvaške otrpnjenosti.

Na pol sedé na postelji obrača osupnjena okoli sebi izbuljene, osteklenele oči, potem stegne kakor v strahoviti bolesti roci proti čelu, zavihnje si lasé, prijemlje se za glavo, kakor bi se hotela znebiti žgeče in mučilne misli, ki jej glavo i razum teži. Malo po malo se jej obličje zvedri, lice zarudi, oko oživi i čelo pogladi. Počne motriti drage osebe, ki jo obdajajo, in ogleduje stene deviške svoje izbice. Čuti poljubke na čelu, solze materine. Zdi se jej, da se je izbudila iz dolzega spanja. —

Ni se več spominjala svoje omedlevice. Zdravniku i drugim, ki so jo boječe in skrbno gledali, trdila je, da ne čuti nobene slabost več, da jej še nikoli ni bilo bolje pri srcu ko sedaj. In materi, katera jej je spomnjevala cerkev, in kako da je bila omedlela v cerkvi, — pravila je i zagotavljala veselo i mirno, da jej je vse minilo, da je bila le hipna neprevidjena slabost.

Potem hoče vstati in praša po gospodu I—u. Najde ga v bližnji sobi jokajočega i zraven njega svojega očeta, ki se je prizadeval da ga potolaži. Zdravnik ni se ravno protivil (zoperstavljal) volji Blaženkini, temveč prijateljsko jo tolaži i krepi tudi on. Ali ko se poslovi, praša ga stara dojkinja Blaženkina v zadnji sobi, ter prosi ga jokaje (ihté), naj jej za božjo voljo ne zamolči, kako je domači hčeri. Odgovori jej z glavo odkimovaje: — „Bog ne daj, da bi bilo tako, kakor se mi dozdevlje. — Upajmo, da se slabost več ne vrne — toda vsekako molčite! — za ime božje — priporočam vam!“ —

Blaženka sama bila je ves oni dan vesela in dobre volje. Videti je bilo, kakor da bi živahna njena veselost vsim drugim povrnila prejšnjo gotovost i uteho. Pa vendar videti je bilo v oni hiši že prvi dan ženitvi nasprotovati si zadovoljnost i otožnost, žalostno vrstiti se nado i bojazen, da celó globoki pokoj, ki je nastopil po prejšnjem hrupu i strahu, naznanjal je ze jutrašnji dan grozovitnejo nezgodo, — zrak, ki so ga tam dihali, bil je ne vem kako, uekako gost i težak — in besede, samo neobično ginljivo izrekovane, tlačile so človeku sree, kdorkoli je je poslušal.

Tudi ta dan je prešel i došla je noč. — Prijatelji i svatje se poslové; — ko je bilo nastalo dolgo in nepovoljno molčanje, utihnil pogovor, kateri je Blaženka sama ves večer oživljala i veselo podpirala, obrne se mladi ženin k svoji soprogi, prime jo rahlo za roko ter praša jo ljubeznjivo, kako da se ima? —

Ali Blaženka ni ga čula. Zvrne se zopet v naslonjač, roki se jej obesiti na tla, oči zapró i otemné; obličje jej zalije mrzel pot. Koj jo začno tresti — ali ona se ne zavé. Zadnjič vendar odpré oči — segne večkrat z roko k srcu i zažene glasen jok.

Oče, mati, soprog, stara dojkinja, vsi stoje krog nje v najgroznejši srčni stiski. V strahu prenesó jo na posteljo ter skrbno poskušajo vse, kar jim svetuje strah (boječnosti) i rahločutna ljubezen. Ona zopet ozivi ter se zavé.

Toda osodepolni dan je prešel. Nasledki počasnega, tajnega neozdravljivega hiranja razodevali so se strašno i grozno. — Življenje je ginilo Blaženki, bližalo se koncu. Bila je samo še za nebesa!

(Konec prih.)

Dalmacija, cvet književnosti hrvatske XV — XVIII. véka.

Hrabroslav Fékonja.

(Dalje).

Gjore Držić porodil se ok. l. 1460, iz stare gradjanske obitelji, v Dubrovniku. Otec mu Nikola pogine za strašnega požara, koji 4. avg. 1463 sruši sam kneževski dvor; a mati mu bila Nikoleta Vodopia. Mladi Držić posveti se izvršiv učenički tečaj vzlasti lepoj književnosti, ter se v možkoj dobi hotel oženiti z lepoj i duhovitoj hčerjo prijatelja si pesnika Šiška Minčetića, koja bila je dolže časa predmetom njegove nčzne ljubavi. A ko ga ona zavrže i obljubi drugega, Gjore utopi se v prekomerno žalost, posloviv se za svétom, posveti se duhovničtvu ter sprovodi ostali del života v krilu vere i družtvu narodnih modric. Redovnik umre ok. l. 1510. Kot

pesnik Držić je med dubrovačkimi ne le jeden najstarejih, nego i najbolj cenjenih i najuglednijih. Najbližnji mu nasledovalci na stezi narodnega pesništva iskali so časti v tem, da ga posnemajo. Njegova slava rasla je z vremenom. Dinko Ranjina, Nikola Gučetić i dr., slavjali so izvrstne njegove darove i zasluge o jeziku i pesničtvu. Gjore je napisal: 1. Pirni igrokaz; 2. Piesni ljubovne i čudoredne; 3. Piesan vrhu čistoće.

Gjore Držić je poleg Šiška Minčetića, Mavra Vetranića i Nika Dimitrića oni, koji je takrat še nerazvito dobrovačko narečje najprije sprejel iz ust ljudstva ter je pouzvišil do pesnička jezika. Njegovi proizvodi imajo dakle vse navadne prednosti in nedostatnosti prvencev ma koje književnosti. Svatbena pesen, zaprav pastirska igra, po načinu Aminte Tassove i Vernega Pastira Guerinova, najstariji je dramatički proizvod Dubrovačanov, ako inače zasluđuje ime drame.

V prvoj polovici XVI. veka živelo je mnogo pesnikov v Dubrovniku, stopajočih stezaj, kojoj so bili zapotili se Minčetić i Držić. Na brzo priznali so hegemoniju Dubrovnika v umetnosti i ostali gradovi, kakor so jo nekcč priznavali i staroj Atheni.

Izmed mōž, koji so izveli to svojoj pesmjoj, najimenitnejji so:

Mavro Vetranić — Čavčić, iz gradjanske obitelji, najstariji sin Dominika Vetranića i Tonke Turčinovice, porodiv se l. 1482 v Dubrovniku. Krstno ime bilo mu Nikola, no stopiv v red sv. Benedikta prozval se Mavro. Sada se posveti pobožnim vajam, vednostnu učenju a posebno pesničtvu. Odbran ok. l. 1520 za opata Mlětskega, tako se odlikoval je krepostmi, da je bil vsem drugovom v izgled. Kasnije ostavi Mlět, odtegne se na ostrov sv. Andrije ter sprovodi ondě kot prosti samostanec 20 let. Obdeloval je majhno zemljišče, koje časom pretvori v najkrasniji vrt, ribari, plavčicoj pohadja prijatelje si po bližnjih otrocih, da se preskrbljuje i potrebnim živežem; popeva psalme i druge hymne, uči tajni pomen božjih poročtev, speva hrvatske stihe ter promatra v svitlojasnih nočeh zvezde i nebesna trupla. Tek onda, kad visoka starost skoro celo slomi starcu moči, tožuje v poslanici Savi Bobaliću o težkoćah svojega dosedanjega življenja. Najodličniji ondašnji spisatelji spoštovali so ga i hvalili. Peter Hektorović bil mu je od najboljih prijateljev. Vetranić umre 15. jan. 1576. Od mnogih Mavrovih del nahajajo se: 1. „Tri djela razlicljch pjesanja, to jest bogomilich djeloizpravnich, špotnich i mudroznanih s jedniem nadkladkom“; 2. „Putnik“; 3. „Remeta“ ali pustinjak, gdje opisuje stan sv. Andrije; 4. trije pobožni igrokazi: „Posvetilišće Abramovo“, „Čista Suzana“ i „Uskrnutje Isusovo“; 5. Prevod Evripidove „Hekube“ iz grčkcega i 6. Pesen na obrano Marina Držića. Mavra Vetranića pesničko delovanje spada v dobo prvega razvoja i cveta dubrovačke lepe književnosti. V njegovih igrokazih dosta je nedostatkov v osnovi, a to navlastito, ker se je tvrdo držal knjig. Prevod

Evripidove Hekube mu je izvrsten. Poetička pripoved „Putnik“ je roman v dvanajstoslovnih stihih; pesnik vodi potovalca po gorah, dolinah i pustinja; pri vsaki stopinji srečuje ga izvanredne prikaze i čudozgodne pretvore; često premišljava o abstraktnih i znanstvenih predmetih

Nikola Dimitrić, kojega pradedi preselili se bili ok. l. 1350 iz Kotora v Dubrovnik, ter ovdě dobili građansko pravo, porodil se je l. 1493, po nekotih l. 1510; roditelji mu bili so Jerko Dimitrić i Ana Nalješkovićeva. Mladić posveti se trgovini, ter prohodi dosta sveta, navlastito v iztoku. Živel je zapored v rojstnem mestu Dubrovniku, v sosednoj Turskoj, v Aleksandriji i na ostrovu Kandija, gđe umre l. 1553. Akopram se čini, da njegovi posli niso baš jako promicali nagnutja mu k pesničtvu, koje najbolje uspěva v samoći i pokoju, to ipak znal je Nikola jako dobro rabiti nabavljene si znanosti med mnogoterimi skrbmi šumnega sveta i v zemlji obljudenoj s divjaci, ter je izvabljal svojoj liri glasove, koji so mu pridobili pohvalo prosvetljenih domoljubov i poslavljanja pesnikov Mavra Vetranića i Nika Nalješkovića.

Dimitrić nam je ostavil: 1. Prevod sedem pokornih psalmov Davidovih (s izvirnimi pobožnimi pesmami); 2. Poslanice v stihovih prijateljem na izhodu; 3. Razne pesme pobožne i ljubezne; 4. Sbirko priče iz sv. pisma, iz modroljubnih knjig, i iz svojega izkusnega uma.

Stěpan Gučetić, vlastelin Dubrovački, porodil se je ok. l. 1495. V 28. letu vrgli so ga v tamnico; nzrok ne zna se. Jednoč ugleda ga slučajno kći kneževa, ter videć ga v kipu pretvorenega, s velikoj bradoj, licem subim i bledim, a v staroj haljini, začudjena uzklikne: „Chi è quel Dervise?“ Stěpan čuv jo začne taki i na brzo složi šaljivo pesen imenom „Dervišiada“. V toj takim prigodom pisanoj pesni, koja zauzima po dovršenoj, ličnoj i skladnoj stihotvorbi jedno prvih mest med boljimi dubrovačkimi pesnima, opisuje se pesnik samego šaljivo kot turskega derviša. Složena je v 50 sestinah, kojih vsaka končuje rěčjo „derviš“; tudi je primešano veliko turskih, Hrvatom poznatih besed. Pripovedka pravi, da je pesnik dobil v nagrado roko knježeve kćeri. Dervišiada bila je trikrat natiskana, najme l. 1839 v Dubrovniku; 1848 v Zagrebu, 1856 isto v Zagrebu.

Andrija Čubranović porodil se je početkom 16. stotletja v Dubrovniku od ubožnih, a poštenih roditeljev zanata zlatarskega. Kakor Gučetić postal je i on posebnoj naključboj pesnikom. Ko Čubranović nekoč sledi srca si kraljico, da joj objavi svojo ljubav, obrne se ona naglo k služabnici ter glasno veli: „Che vuole da me questo Zingaro?“ a on, kot duhom izven sebe, složi šaljivo pesmo imenom „Jegjupka“, t. j. ciganka, zaprav Egip-tjanka. Ciganka vražarica, v družbi gospoj, umno jim proriče. Prvoj gospoiji prorokuje veliko bogatstva, dva umom i častjo odlična sinova i veliko starost. Drugoj slika slabe vlastitosti njenega supruga, osobito nje-

govo nezvestobo. Tretjoj razklada moči želišč i cvetic, ter jo uči umetnosti bojadisati si vlase plavokoso, i lice rumeniti, na kratko, mladostno krasoto uzdržati, da se možu prikupi. Četvrtjoj odkriva najljubnjeje razloge njenim čestim ženskim bolestim ter joj veleva lečilo iz zelišč i cvetic, v golobjoj krvi kuhano. Peto poučuje v umetnosti, čarom besednim pridobiti si srce i poštovanje od vsakega. Nazadnje govori pesnik po veščici pohvalnico onoj, koja ga bila zmerjala ciganinom, slavi njeno krasoto i um, napoveda joj veliko srečo, objavlja joj svojo staro ljubav, tožuje o njenoj nesmilečnosti ter jo prosi pohlevno, da mu usmiljeno nakloni srce zarad jada, koji trpi o njoj. Tako razdeljenoj snovi odgovarja v zunanosti neposnemljiva složnost stiha i ličnost sloga; še više občudovanja zaslužuje lična dostojnost, kojoj je pesnik znal obdelovati tako kočljiv predmet. Pesen, prava cvetica, krasotica v vrtu slavenskih modric, sprejela se je i zasluženoj pohvaoy ter proizvela v kratkoj dobi tri druge posneme. V njoj sjaje čistoća i ugladjenost jezika, a misli so uznesene i nežne tako, da Gundulić i Palmotić, koja obadva smatrata se najvećima pesnikoma hrvatskima, nista stidila se uvrstiti iz nje cele redke v svoje pesmotvore, kako je činil bil i Virgil s versi Enijevimi i Lukretijevimi. Najnoviji natis Jegjupke je od leta 1858 v Zagrebu po Kukuljevića.

Ostale pesni Andrijine so: 1. „Robinjice“; 2. „Prelice“; 3. „Sibile“; 4. „Primalje“ (babice); 5. „Djevojke“, s odgovori pastirskimi; 6. „Kaludjeri“; vse pisano istim smerom Jegjupke na zabavo pokladnih praznikov.

(Konec prih.)

V noternjoj Srbiji.

Potopisna črtica.

A. S.

(Dalje.)

Cesta se zdaj obrne proti severu do obale Čemernice, malega ali besnečega potoka, ki se privali iz rudničkih gor. Zdaj je bil celo mali; tedaj smo ga mogli pregaziti brez mosta, vendar večkrat zna tako narasti, da zalije celo široko dolino, i takrat ga je mogoče samo na splavu prebroditi. Da je temu res tako, videl sem iz množine nanesenega peska, ki pokriva dolino v širini od nekoliko sto hvatov. Ko smo prišli iz peskovitega korita Čemernice spet na trdo cesto, skrtil se je Čačak, skrtil se je tudi Ovčar i Kablar očesu, a pred menoj proti severu gomilalo se je rudničko gorovje. Rudničko gorovje! — koliko spomina vredno mora pač biti vsakemu Srbinu rudničko gorovje. Že Rimljani so ga poznavali. Bogati slojevi železnih, bakrenih, vlovnih, žveplenih, arzenikovih i kobaltovih rud, koje v svojih njedrih krijo rudničke gore, privabile so jih, da podig-

nejo tukaj velike rudarnice. Rudnik, nekdanj tako znamenito rudarsko mesto, krije še dan danes med svojimi podrtinami ostanke rimskih talnic i vodovodov. V Nojniku najdejo še se dan danes starih zidin komadi, novci i druge starine. Rimljane nasledili so poznej Srbi. Povsod še nahajaš razvaline i podrtine zapuščenih kopalnic i talnic, i veliki kupovi drozge opominjajo le na preteklost rudniških gor. Rudnik, starodavno i znamenito mesto, je dan danes podrtina; niti ena hiša ne stoji više. Azijatsko barbarstvo je tudi tukaj zapustilo svoj sled. Podrto zidovje, požgane hiše, ostanki uličnega tlaka, razvaline ene cerkve i treh utrdjenih kul, ki so služile v obrambo proti navalom, pripovedajo o minolosti Rudnika, ter so še zdaj nemi svedoki njegove bivše veličine i znamenitosti za rudarstvo, ki je bilo tukaj doma, dok nije turska razdivjanost i besnoča mesta razvalila.

Ko se je 1737. leta morala avstrijska vojska pred Turki nazaj čez Savo pomikati, dobil je Mehmed paša od sultana povelje, da kazni Klementince, koji so bili avstrijsko vojsko podpirali proti turskoj. Klementinci, katolički Albanezi, bežali so zdaj s krščansko vojsko, ter so se ustavili v rudniškem gorovju i zaprli v utrdjeni grad Rudnik. Mehmed, poznani krvolok, ki je malo pred oblegal Užico, koje trdnjavo branil je avstrijski kapetan Schenk z 200 vojnika. Ko mu nije bilo mogoče dobiti trdnjave v svoje roke, požgal in pokončal je, da se osveti raji, ki je pred izkazala skoz nagnjenje do krščanske vojske, celo mesto užičko, koje je bilo izven trdnjave i z njim vse okolo ležeče bližnje vasi. Vse možke dal je poubijati pod strašnimi mukami, a čez tisoč žen i dece gnal je v tabor velikega vezirja. Taj Mehmed, ki ga je Sultan za pred opisano delo odlikoval z častnim imenom „gazi“ — junak, ter ga imenoval za „Miri mirara“, napotil se je zdaj z vojsko proti Rudniku. Ko je posada rudniška čula, da se približuje pretežna turska vojska, zapustila je utrdjeni grad bez boja, ter se pomakla v gore. Vendar je Mehmedu pošlo za roko napadnoti jo po noči v spanju. Poslednji možki, ki mu je pal v roke, bil je ubit, Rudnik zažgan i do tal razdjan; a žene i deco gnal je okrutnež s seboj v suženjstvo. Samo nekoliko Klementincev, ki so bili naseljeni pod Avolom pri Belgradu, uteklo je čez Savo na avstrijsko zemljišče i njih potomki še danes živé po nekojih selih pri Mitrovici. Tako je propal Rudnik! — Vendar so se kopale rude pri Pranja nih še naprej vse do Črnega Jurija.

Oblaki, ki so se pri mojem odhodu iz Čačka zbirali nad Ovčarom i Kablarom, obrnoli so se za Moravo proti jugo-iztoku; samo nekoji begunci, ki so se razkropili proti severu čez rudničke gore, pokropili so me malo, dok se spet niso prikazali žarki, ali že zapadajočega solnea, ko sem ravno prišel v Konjević, selo dobre pol ure oddaljeno od Čačka na cesti, koja

vodi čez Milanovac v Kragujevac. Tukaj sem našel pred „občinskom kučom“ pod prostim nebom zbrane občinske zbornike, da držé „občinsko vieće“. Kmet, tako se zove občinski predstojnik v Srbiji, sedel je v sredini na prostem stolecu, pred njim mala mizica, pred kojo se je namestil občinski pisar, a na okolo po zelenoj trati sedeli so odbornici. Samo je manjkala še lipe, i imel bi krasno sliko in natura iz prastarih preteklih časov Slavenov. Srbin, ki je še pred ne dolgim časom bil najnevoljniji rob Azijata, ter je moral pred vsakim, še tako nepravičnim poveljem svojega gospodarja skučiti vrat, zdaj slobodno kroji sam svojo sodbino. — Bila je ravno prav živahna debata, ko sem prešel mimo, vendar ne vem, o kojem predmetu. (Dalje prih.)

Pristavek k jugoslovanski ornamentiki.

Glinski.

Dodenimo še, kar slavni F. Kanitz, do sedaj najboljši poznatelj Balkanskih pokrajin, o bolgarski obrtnosti piše. „V celem turškem cesarstvu, pravi, ni nikake šole za industrijo, obrtnost ali risanje. Če bodo pa vendarle turške dežele na Dunajski svetovni razstavi častno zastopane, gre hvala za to le izvenredni obdarjenosti Bolgarov za umetnost in obrtnost. Razprostira se pa domača obrtnost bolgarska od srbskega Timoka do črnega morja $5\frac{1}{2}$ stopinj geografične dolgosti. Ti kraji se po naših mapah napačno risajo kot neplodni in neobljudjeni. V resnici je pa jako različno zemljišče obljudjeno do precejšnih visočin. Na vshodu v nižavah stanujejo Turki, ki se tu pečajo s poljedelstvom in živinorejo. V sredini in po zapadnih oddelkih so izključivo krščanski Bolgari. Ako štiri stopinje geografične dolgosti od srbske meje preromaš, ne najdeš nobene moslemske vasi. V teh mirnih, od obilnih potokov napajanih, deloma krasnih razdolih sem z velikim začudjenjem našel jako cvetočo bolgarsko domačo industrijo, ki najbrže več stoletij prehaja od roda do roda.

Do sedaj so Bolgare njihovi sovražniki, posebno Grki, navlaš kot lene in slabo obdarjene popisovali, k večemu jih kot skrbne zeljne vrtnarje, poljedelce ali živinorejce cenili. Razumljivo je tedaj moje strmenje, ko sem v Balkanu mnogo mest in vasi z lastno industrijo našel. Vsak ima svoje vlastitosti, tu pasne zapone in noži, tam kinči iz kovin in srebrni filigran, glinasto orodje, izdelovanje lesenih podob, platnarija, preproge, suknarija, pasarija, trakarija; vse se prideluje z najpriprostejšimi tehniškimi pripomočki.

Obilna nadarjenost bulgarskih krasotic za ornametalne oblike se pokazuje že na kinču pri moških in ženskih košuljah, pečah, haljinah, pasih,

nogovicalah in itd. Nehoté se človek vpraša: kako se neki take rhythmiske ornamentalne proge nastale? Kajti v Balkanu nimajo načrtov za vezenje. I vendar se malo kedaj isti načrt dvakrat naha,a. Vsaka žena, vsako vezoče dekle si šteje v čast, ako zamore platno, ki je prejo za-nje sama napredla, z novimi črtami opisati. — Prsni, opasni in naglavni lišp, lampe, svečniki itd, se vlivajo in ker je naprava potrebnih kalupov draga, se pri njih ne vidi toliko različnih oblik. — Takoj pri nožarijstvu sem občudoval obilnost različnih oblik njenih rogov in ostrin. Težko mi je bilo v neki zalogi v Gabrovi najlepših izbrati. Skoro za vsak stan, za kmete, mesarje, strojarje, čevljarje itd. se izdelujejo navlašč zakrivljeni in okinčani noži in navada delo porazdeliti, tako da eden rogove, drugi ostrine itd. nareja, je tukaj že zdavna ukoreninjena.

Vracoa poleg Vidina najbolj slovi zaradi srebrnih izdelkov. Ondi stopim v priprosto tovarno prvega umetnika na filigran i sem komaj svojim očem verjel, ko sem priprosto orodje videl, s katerim je, z najtnejšim čutom za oblike obdarjen, najnježnejše arabske cvetlice, zvezdice itd. iz srebernega drota zgibal. Bili so to deli onih mnogo občudovanih držajev za kavine skudelice, sadjine torilke, cigarnike itd., s katerimi se haremi turških velikašev ponašajo. — Vselej čudapolna, klasična oblika glinastih izdelkov po celi Bolgarii se da lože razumeti. Kakor na Valaškem in nekaj na Ogrskem in Sedmograškem so se nedvomljivo tudi tukaj posnemale mnoge v teh deželah ohranjene rimske posode.

Od morja in od Donave pa žuga novejša obrtnija stari vkus pogaziti. Italijska renêsanca, najbrže po dubrovniških starejih mojstrih zanesena, se je pri bolgarskih lesenih izdelkih in stavbah ugnjezdila. Skoro povsod najdemo v stavbah upliv italijanske umetnosti. Celi ikonostasi t. j. podobe cerkvenih svetnikov, ambone, cerkveni stoli se vidijo, kakor bi bili v Benetkah narejeni, in vendar sem bil v delavnicah popovskih hiš marsikedar priča njihovega izdelovanja. Največ iz hrastovega in orehovega lesa je delajo svetovni mojstri, najlepše pa popi in njihovi sinovi. Obrazcev polni dyptihoni, križi, rožnikranci se narejajo izključivo po samostanih; v obče se pečajo bolgarski mnih bolj ko srbski z različnimi rokodelstvi, z malanjem svetih podob, fotografovanjem, knjigo- in kamnotiskom. — Trakarski in pasarski izdelki se prodajajo deleč na Sedmograško, v Valahijo in celo v Smyrno. Obilno pozlačeni, mnogoslavljene bašliki (konjski naglavni kinč), ki se pri slovesnih obhodih sultana zaradi krasote občudujejo, prihajajo tudi iz Balkana. V Travni sem videl konjski lišp za pašo Trnovskega, ki je veljal 220 cekinov, pa ni bil izmed posebno dragih.

Najobilniša opodobovalnost s prirojenim skladomerjem za črte in barve pa se pokazuje pri izdelovanju preprog.

Preproge za klopi in za tla imajo v najrevniši kalupi. Moslim jih potrebuje tudi pri molitvi. Ta izvenredna poraba daje celim okrajem na Balkanu dovolj opravila, vzlasti pa okolici Piroški in Ciporoviški. Ondi je skoro vsaka hiša tovorna. Moški in ženske si razdelé izbiranje, predenje in barvanje volne; tkajo pa samo ženske. Preproge velike oblike (16 štirjaških lahti) delajo na enkrat po štiri ženske, časi celo po šest. Brez vse predloge, brez vsakega navoda se narejajo tako obče znani načrti, one mične, pisane geometrične podobe, ki so pri zadnji Pariški razstavi opravičeno začudenje vzbujale in francoske, Berlinske in Dunajske tovarne prve vrste v posnemanje spodbudile.

Razen tega ima Bolgar posebno nadarjenost za stavbe, ki se pri cerkvah, hišah, mostih pokazuje. Najlepši most v Bolgarii prek Jantre sta naredila dva stavbena mojstra iz Balkana. Stolne cerkve, mnoge mošeje, synagoge po velikih mestih z drznimi kuplami, minareti itd. so dela Bolgarov, ki niti svinčnika ne poznajo.

Kako bi se dali taki prirojeni talenti bolgarskega naroda razviti, da bi turška vlada le količkaj v ta namen storila!

D r o b n o s t.

J. P.

Čudni malar.

Leta 1856 umrl je v Parizu slikar, ki je v povestnici umetnostij čudovita prikazen. César Ducornet, takó se je zval ta malar, narodil se je l. 1806 v Lillu brez laktov in z zverženimi nogami. Z eno nogo je držal paléto (ploščico), v zobeh nekoliko čopičev (penzelnov), z drugo nogo pa je malal. In to so velike in imenitne podobe: slike vladarjev francozkih v životnej veličini, svete podobe za cerkve, kakovih se šče zdaj dosti vidi v Arras-u, v Lillu po cerkvah in podoboshrambah francozkih. Ducornet je bil dopisujoči ud ces. francozkega društva znanostij, zemljedelstva in umetnosti v Lillu, bil nositelj mnogih redov, in je umrl v 50 l. starosti v velikem siromaštvu.

Listnica. One gg. naročnike, ki so za lani kakor tudi za ravno preteklo polletje z naročnino na dolgu, opravištvu najuljudneje prosi za čem brže pobotanje za ostaline.

 Denašnja „Zora“ ima 7. štev. „Vestnika“ za prilogo.

Izdajatelj i odgovorni urednik: Martin Jelovšek.

Tisk in založba „Narodne tiskarne“ v Mariboru.